

Kerken geven ruimte aan debat over voltooid leven

ILLUSTRATIE KWENNIE CHENG

STERVENSHULP - Het liberaal-christelijke kabinet wil een maatschappelijke discussie over stervenshulp bij voltooid leven. In de protestantse kerk is dat gesprek er al en dat is zo open als het maar kan. 'Het mag er allemaal zijn.'

MAAIKE VAN HOUTEN

Bezorgd meldde het kerklid zich bij zijn dominee. Hij had gelezen over plannen van D66 om stervenshulp mogelijk te maken bij ouderen die hun leven als voltooid zien. "De kerk gaat toch niet mee met dit initiatiefwetsvoorstel van D66?", vroeg hij aan Martin de Jong, predikant van de Gelderse protestantse gemeente Doorwerth-Heveadorp.

De Jong begreep 's mans ongerustheid over het zelfgekozen einde op oudere leeftijd. Hij organiseerde een themabijeenkomst, op een zondagmiddag. Dominee De Jong: "Het is goed om ruimte te geven aan de onrust van dit gemeentelid, en ook aan andere gevoelens die deze gedachten over het levenseinde oproepen."

Er kwamen tachtig mensen op af, meest ouderen. De Jong schat dat tweederde de kerk zelden van binnen ziet. Een huisarts gaf zijn visie, acteurs speelden een aantal mensen met een leven zonder glans. De ouderen kwamen met hun verhalen, met hun zorgen. Ze zeiden bang te zijn dat ze er zometeen niet meer mogen zijn, dat de samenleving - of de familie - druk gaat uitoefenen om er maar uit te stappen als ze afhankelijk en

kwetsbaar zijn. Anderen vrezen juist door te moeten leven als hun bestaan moeizaam wordt, als ze eenzaam zijn, als ze geen perspectief meer zien. "Het mag er allemaal zijn", zegt de predikant. "We moeten het doodsverlangen serieus nemen, maar ook de angst om niet meer te mogen leven. Het gaat erom nabij te zijn, meer dan om standpunten."

Geen stemming

De gespreksavond in de protestantse gemeente Noordlaren-Glimmen, vorige week, eindigde evenmin in een stemming, in een hand opsteken voor of tegen het initiatief van D66. Voor zover er cijfers zijn, komen die uit een onderzoek onder predikanten van de Protestantse Kerk. Tachtig procent is tegen hulp bij voltooid leven, twintig procent wijst het niet zomaar af. Hoe die verhouding onder kerkleden is, is onduidelijk, maar de gesprekken in gemeenten duiden er in elk geval op dat er grote bereidheid is gedachten over een zelfgekozen einde bij op hoge leeftijd, niet meteen af te wijzen, maar zeer serieus te nemen.

"Het is tasten, zoeken en voelen", vat dominee Anja Kosterman het gesprek met veertig leden in Noordlaren-Glimmen samen. "Het gaat er niet om wat er mag, maar hoe je als gelovige naar zo'n vraagstuk kijkt. Alles kan besproken worden. Als je meteen met een oordeel komt, dan zeggen mensen niks meer."

Vanuit dat oogpunt verwacht deze dominee van haar kerk, de Protestantse Kerk in Nederland, dat die zich verre houdt van 'vooringenomen standpunten'. Ze vindt het daarom jammer dat de scriba van de PKN, René de Reuver, in een interview in Trouw zei weliswaar persoonlijke keuzes van gelovigen te respecteren en mensen tot het laatst bij te staan, maar toch concludeerde dat een wet voor hulp bij voltooid leven een stap te ver gaat, en het verkeerde

antwoord is op 'wezenlijke vragen.' "Hij doet daarmee de deur al te ver dicht", vindt dominee Kosterman.

Maar de landelijke PKN vindt discussie over dit thema wel belangrijk. De protestanten merken dat het onderwerp onder gelovigen leeft, wat niet zo verwonderlijk is voor een kerk die vergrijsd. De voorbeelden van de gespreksbijeenkomsten in de gemeenten Doorwerth-Heveadorp en Noordlaren-Glimmen komen uit de nieuwsbrief van de PKN. Hoe organiseer je in de gemeente een gesprek over voltooid leven?, is de kop van het service-gerichte stukje.

Staat de deur bij de PKN nog wel op een kier, bij de katholieke kerk zit die potdicht. Zij wijst euthanasie af, en hulp bij voltooid leven past al helemaal niet in de katholieke leer. Dat heeft ook consequenties: weet een pastor dat een gelovige een zelfgekozen einde tegemoet gaat, dan worden hem of haar de laatste sacramenten geweigerd en is een katholieke uitvaart onmogelijk. Bij de brede Protestantse Kerk daarentegen worden de individuele keuzes gerespecteerd en blijven voorschriften en ge- en verboden uit - die tijd hebben althans de niet-orthodoxe protestanten achter zich gelaten.

Het protestantisme heeft ook een kleine, vrijzinnige flank, buiten de PKN. Die is liberaal en wars van dogma's - maar dat betekent niet dat vrijzinnigen zich zonder meer scharen achter het voltooid leven-initiatief van D66. De secretaris van de remonstranten, Joost Röselaers, heeft zich in Trouw welwillend uitgelaten over het initiatief van D66, overigens ook zijn partij. Als mensen hun leven niet meer leefbaar vinden, dan mag het klaar zijn, vindt deze remonstrantse dominee.

Maar hij hechtte eraan te zeggen dat dat zijn persoonlijke opvatting is. Dat bleek ook bij een rondetafelgesprek over het voltooid leven dat hij onlangs organiseerde.

Bij het twintigtal deelnemers - onder wie veel artsen en juristen - kreeg Röselaers' liberale visie bijval, maar er waren ook veel vraagtekens en bezwaren. Dat er onder het verzoek om stervenshulp vaak grote eenzaamheid schuilgaat, dat de overheid afzijdig moet blijven bij niet-medisch lijden in de laatste levensfase, dat voor een gelovige het leven 'altijd gebrekkig is, gaten vertoont en in die zin nooit voltooid kan zijn'. De gedeelde conclusie was: deze bijeenkomst is te kort. Er zouden richtlijnen voor het gesprek in remonstrantse gemeenten uit moeten rollen, maar daar zijn nog zeker twee gespreksrondes voor nodig.

Handleiding

Sinds kort is er al wel zo'n handleiding voor kerkelijke gemeentes, en, breder, voor 'de algehele verdieping van het debat'. Die komt van de Raad van Kerken en is vorige week gepresenteerd. In de Raad van Kerken zijn achttien christelijke kerken en organisaties vertegenwoordigd - de katholieken zitten er naast de remonstranten. Hoe kunnen deze conservatieve en progressieve gelovigen samen een boekje maken over dit zo gevoelige thema?

Een antwoord is te vinden in de woorden van ethicus Theo Boer, zelf PKN, die een bijdrage in het boekje 'Nu ik oud word' schreef. Bij de presentatie zei hij: "We kunnen uitstekend door één deur. Dat komt doordat de vrijzinnigen niet dogmatisch vóór stervenshulp bij voltooid leven zijn, en de sceptici niet dogmatisch tegen."

Daar komt bij, de Raad van Kerken heeft een eigen verantwoordelijkheid. De brochure is niet eerst door bisschoppelijke conferenties en synodes gegaan, er staan geen handtekeningen onder van de deelnemende kerken. En voor de katholieke kerk en het Leger des Heils is er een aparte pagina, waarin afwijzing van euthanasie wordt toegelicht.

De brochure is geen pamflet voor

of tegen de initiatiefwet van D66. Maar er zit wel een lijn in: over de huidige euthanasiewet is ze aanzienlijk milder dan over hulp bij voltooid leven. Over dat laatste is ze kritisch tot afwijzend, maar met veel begrip voor de oudere gelovige voor wie het leven loodzwaar is geworden. Liever dan een uitweg in de dood, kiest de oud-katholieke aartsbisschop van Utrecht Joris Vercammen in het voorwoord voor het leven: "De omgang met het sterven heeft met levenskunst én 'samenlevenskunst' te maken. Als kerken willen we werken aan de geestelijke ruimte waarin die kunst ontwikkeld en geleerd kan worden."

KABINET HECHT AAN brede discussie

In de coalitie van VVD, D66, CDA en ChristenUnie ligt hulp bij voltooid leven zeer gevoelig. De christelijke partijen zijn tegen, de liberale juist voor een wet die regelt dat mensen die hun leven als voltooid beschouwen, geholpen kunnen worden bij hun levenseinde. D66-Kamerlid Pia Dijkstra heeft reeds onder het vorige kabinet een initiatiefwet opgesteld, maar die is nog niet ingediend. Het kabinet heeft aangekondigd eerst onderzoek te willen doen naar de 'omvang en omstandigheden' van de groep voor wie de huidige euthanasiewet onvoldoende soelaas biedt. Eerder concludeerde een commissie onder leiding van Paul Schnabel dat die groep heel klein is. Het kabinet hecht daarnaast aan een 'brede maatschappelijke discussie.' In het regeerakkoord kondigt de liberaal-christelijke coalitie aan dat ze een debat faciliteert over waardig ouder worden, de reikwijdte van de huidige euthanasiewet en over voltooid leven.